

**АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

П. К. Бечко, кандидат економічних наук, професор

О. А. Хлистун, аспірант

Уманський національний університет садівництва

В статті здійснено обґрунтування сутності аналізу рівня економічної захищеності переробних підприємств, визначено методичні підходи щодо точності визначення критеріїв впливу на неї та запропоновано аналіз показників, що суттєво впливають на стан економічної захищеності переробних підприємств.

ANALYSIS OF ECONOMIC SECURITY PROCESSING COMPANIES

P. K. Bechko, candidate of economic Sciences , Professor

O. A. Khlystun, a post graduate student

This paper investigates the basic methodological approaches considering the level of economic security to processing plants proposed types of financial analysis that will help not only to improve their level of financial security, but also the socio-economic development.

Аналіз рівня економічної захищеності переробних підприємств є особливо актуальним в наш час, не тільки тому, що є основною передумовою стабільного та перспективного розвитку підприємств, а й можливістю їх конкурування на ринку продукції. Економічна захищеність переробних

підприємств відіграє важливу роль у стабільному розвитку та зміцненні національної економіки.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження даної теми зумовлена негативними наслідками ринкової трансформації економіки в цілому, такими як: зменшення обсягів виробництва продукції, низький рівень показників продуктивності та ефективності виробництва, низький рівень конкурентоспроможності переробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економічної захищеності досліджується у наукових працях таких відомих науковців, як: Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Дем'яненко М.Я., Непочатенко О.О., Гладченко Т. М., Гришова І. Ю., Кужель В.В., Крюкова І.О, Островська І.П., Васильців Т. Г., Козаченко А. В, Т. Хайлова, Л. Абалкін, В. Абрамов, Ю. Алтухов, В. Андрійчук, Г. Андрощук, О. Барановський, І. Бінько, В. Богомоллов, А. Блінов, З. Варналій, Шабатура Т.С., Хома І.Б., [1-15].

Проте, попри вагомий внесок вчених існує необхідність розробки теоретико-прикладних засад і удосконалення аналізу рівня економічної захищеності переробних підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування сутності аналізу економічної захищеності переробних підприємств, аналіз його сучасного стану, структури і розвитку та визначення напрямів поліпшення його формування. господарськими об'єктами дослідження виступають переробні підприємства агропромислового комплексу України. В статті використано економіко-статистичні методи дослідження, зокрема порівняння, табличний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз рівня економічної захищеності являє собою процес дослідження фінансового стану, результатів господарської діяльності підприємств з метою визначення рівня захищеності їх фінансових інтересів від можливих загроз та пошук резервів для його підвищення.

Варто зазначити, що важливою проблемою на шляху до підвищення рівня економічної захищеності переробних підприємств є неналежна увага органів державного управління. Зокрема, Україна перебуває на 112 місці серед 189 країн світу, за такими групами показників: захист інвесторів, примусове забезпечення виконання контрактів та дозвіл неплатоспроможності, ці показники є індикаторами рівня економічної захищеності переробних підприємств.

1. Місце України в рейтингу країн за рівнем регуляторного клімату щодо стимулювання ділової активності (загальна кількість країн в рейтингу - 189)*

Показник	2014 рік, %	2013 рік, %	Відхилення, %
Умови створення нового підприємства	86,44	84,41	2,03
Одержання ліцензій та дозволів	83,74	36,91	46,83
Трудові відносини	32,68	32,63	0,05
Реєстрація власності	68,49	55,88	12,61
Одержання кредитів	87,50	81,25	6,25
Захист інтересів інвесторів	43,33	43,33	0
Сплата податків	51,26	46,16	5,10
Міжнародна торгівля	55,90	53,51	2,39
Примусове забезпечення виконання контрактів	66,39	66,39	0
Дозвіл неплатоспроможності	8,67	9,21	-0,54

* За даними: Doing business in 2014: How to reform. Comparing regulations in 189 economies in 2014 [3].

Якщо порівняти окремі показники, то можна відзначити покращення умов стимулювання ділової активності в аспекті спрощення системи реєстрації власності та одержання ліцензій і дозволів.

Методичний підхід до оцінки рівня економічної захищеності переробних підприємств повинен ґрунтуватись на визначенні рівня сприятливості середовища, створеного для ведення підприємницької діяльності, рівня його захищеності від загроз функціонування підприємств або можливості їх виникнення, ефективності використання їх ресурсного потенціалу та обсягу виробленої продукції.

2. Виробництво найважливіших видів продукції переробних підприємств за 2012- 2013 роки*

Вид продукції	Вироблено за		Грудень 2013 р. у % до		Січень–грудень 2013 р. у % до січня–грудня 2012 р.
	січень– грудень 2013 р.	грудень 2013 р.	листопада 2013 р.	грудня 2012 р.	
М'ясо великої рогатої худоби свіже чи охолоджене, тис.т	58,4	4,8	99,5	99,9	101,9
М'ясо великої рогатої худоби заморожене, тис.т	24,8	1,8	67,3	178,0	170,2
М'ясо свиней свіже чи охолоджене, тис.т	209	21,0	115,1	118,5	116,1
М'ясо свиней заморожене, тис.т	10,4	0,9	111,2	136,3	78,5
М'ясо свійської птиці свіже чи охолоджене, тис.т	732	67,7	108,7	116,8	106,8
М'ясо свійської птиці заморожене, тис.т	136	11,3	88,8	139,6	191,4
Вироби ковбасні, тис.т	286	25,4	107,9	101,9	99,2
Соки фруктові та овочеві, тис.т	453	40,9	80,7	119,6	101,8
Суміші соків фруктових та овочевих, тис.т	285	24,9	93,6	103,3	92,2

* Джерело: за даними офіційного сайту - [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) [8].

З даної таблиці видно, що переробні підприємства у 2013 році збільшили обсяг виробництва продукції, це сприяє не тільки зміцненню рівня їх економічної захищеності, а й дає можливість конкурувати на ринку продукції.

Щодо підходів до аналізу рівня економічної безпеки переробних підприємств, варто зазначити, що в економічній літературі містяться методичні підходи, які є схожими між собою та такі, що принципово різняться за способом та узагальненим показником оцінки її рівня. У статті Шабатури Т.С. [18] розглядається аналіз підходів до формування системи економічної захищеності, який повинен відповідати певним критеріям:

1. Система економічної захищеності підприємств повинна забезпечувати захист основних його напрямків розвитку в майбутньому періоді. Формування системи показників, що віддзеркалюють рівень економічної захищеності переробних підприємств, повинні включати не лише традиційні показники, що характеризують фінансовий стан підприємства в попередньому періоді, а й цільові показники майбутньої діяльності, які діагностують загрози та підтримують захист. Саме тому, найбільш прийнятними показниками економічної захищеності є інструменти діагностики та оцінки майбутньої вартості фінансових потоків та ринкової вартості переробних підприємств.

2. Система економічної захищеності набуває комплексності за умови змісту інструментів оцінки та мінімізації ризиків, страхування та антикризового управління на переробних підприємствах.

3. Система економічної захищеності повинна враховувати необхідність адаптації фінансових інновацій, методів і підходів до сучасних умов вітчизняної аграрної сфери, тобто фінансовий інструментарій системи економічної захищеності повинен включати ті показники, які можуть в подальшому використовуватись в практичній діяльності на переробних підприємствах.

Можна виділити такі основні системи аналізу рівня економічної захищеності на переробних підприємствах:

- горизонтальний фінансовий аналіз;
- вертикальний фінансовий аналіз;
- порівняльний фінансовий аналіз;
- аналіз фінансових коефіцієнтів.

Горизонтальний фінансовий аналіз ґрунтується на вивченні динаміки окремих фінансових показників рівня економічної захищеності протягом певного періоду часу. В процесі застосування даного виду аналізу розраховуються темпи росту окремих фінансових показників і вивчаються тенденції їх зміни. Виокремлюють такі види горизонтального (трендового) аналізу, що набули широкого застосування.

1. Дослідження динаміки показників звітної періоду в співставленні з показниками попереднього періоду;

2. Дослідження динаміки показників звітної періоду з даними показників аналогічного періоду минулого року.

Всі види горизонтального (трендового) аналізу доповнюються дослідженням впливу окремих факторів на динаміку загроз фінансовим інтересам переробних підприємств.

Вертикальний фінансовий аналіз ґрунтується на структурному розташуванні окремих показників переробних підприємств, що відображені у фінансовій звітності. Найбільш поширеного застосування набули наступні види вертикального (структурного) аналізу [1].

1. Структурний аналіз активів переробних підприємств;
2. Структурний аналіз капіталу;
3. Структурний аналіз грошових потоків.

Порівняльний фінансовий аналіз ґрунтується на співставленні значень певних груп показників економічної захищеності між собою. В процесі застосування такого аналізу розраховуються розміри абсолютних і відносних

відхилень порівнюваних показників. В аналізі рівня економічної захищеності переробних підприємств доцільно було б застосувати такі види аналізу.

1. Порівняльний аналіз показників економічної захищеності і середньогалузевих показників;

2. Порівняльний аналіз показників економічної захищеності переробних підприємств та їх конкурентів;

3. Порівняльний аналіз звітних і планових показників економічної захищеності.

Саме такий аналіз складає основу контролінгу економічної захищеності на переробних підприємствах.

Аналіз фінансових коефіцієнтів ґрунтується на основі розрахунків співставлення різних абсолютних фінансових показників економічної діяльності переробних підприємств. Особливу увагу слід приділити розрахунку таких показників:

- коефіцієнт автономії, показує в якій мірі об'єм використовуваних підприємством активів сформовано за рахунок власних джерел і наскільки підприємство незалежне від зовнішніх джерел фінансування. Розрахунок даного показника здійснюється за формулою:

$$KA = \frac{СК}{К},$$

де СК – сума власного капіталу підприємства на певну дату;

К – загальна сума капіталу підприємства на певну дату;

- коефіцієнт рентабельності реалізації продукції, характеризує прибутковість операційної діяльності підприємств. Розрахунок даного показника базується на використанні формули:

$$P = \frac{ЧП}{ЗР},$$

де ЧП – сума чистого прибутку отриманого від операційної діяльності;

ЗР – загальний об'єм реалізації продукції в досліджуваному періоді

У праці Т.Хайлової методичний підхід до визначення рівня економічної захищеності ґрунтується на рівні економічної злочинності,

причому як у системі державного управління, так і економічної злочинності як соціального явища [9]. Зрозуміло, що така методика теж характеризує рівень сформованості економіко-правового середовища на рівні держави чи регіону щодо ведення підприємницької діяльності, проте вона не розкриває повністю поняття економічної захищеності, а лише окрему, хоч і вагому, його частину. Позитивно, що автор пропонує власний погляд на побудову ефективної системи оцінки та аналізу стану економічної захищеності, суть якого полягає у створенні експертної системи її оцінки та аналізу, яка ґрунтується на комплексному підході до всебічної експертизи ситуацій узгодження конфлікту інтересів за участю суб'єктів підприємництва та органів державного управління.

С. Ільяшенко [7] пропонує проводити аналіз економічної захищеності підприємств на основі аналізу його фінансової стійкості, рівень якої визначається за достатністю оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-господарської діяльності. Як оціночні показники науковець пропонує надлишок/нестачу власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів та покриття витрат господарської діяльності, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів та позик.

Ці показники характеризують п'ять рівнів економічної захищеності: абсолютний (для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів); нормальний (достатньо власних джерел формування запасів і покриття витрат); хиткий (власних оборотних коштів є недостатньо і залучаються середньо- і довгострокові позики та кредити); критичний (залучаються короткострокові кредити); кризовий (підприємства не можуть забезпечити фінансування діяльності ні власними, ні залученими коштами).

Доповнюючи запропоновану С. Ільяшенко методику, можна внести до аналізу економічної захищеності переробних підприємств показники фінансової діяльності, які характеризують ділову активність і рентабельність переробних підприємств. Недоліком описаного методу є відсутність градації

значень інтегрального показника. Крім того, показники повинні мати односпрямований характер, що значно ускладнює процес аналізу.

В арсеналі сучасної економічної науки є методичні підходи щодо дослідження рівня економічної захищеності переробних підприємств, які базуються на теоріях розпізнання кризових або некризових станів підприємства в майбутньому.

Щодо групи нетрадиційних методичних підходів до аналізу рівня економічної захищеності, то найбільш прийнятними є: аналіз рівня економічної захищеності, який базується на співвідношенні величини інвестицій підприємства і ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки її умов; визначення ринкової вартості та економічної захищеності капіталу підприємства, оцінка масштабів економічної злочинності та інші.

Аналіз рівня економічної захищеності переробних підприємств повинен полягати в періодичному аналізі широкого переліку факторів, які впливають на її рівень протягом тривалого періоду та постійного моніторингу невеликої кількості основних її параметрів, які визначають захищеність підприємств у короткостроковому періоді

Висновки. Таким чином, основною метою аналізу рівня економічної захищеності переробних підприємств є формування адаптативних реакцій на дію будь – яких загроз в їх діяльності і, як наслідок забезпечення їх стабільного та ефективного функціонування в майбутньому.

Цінність аналізу рівня економічної захищеності полягає не тільки в тому, що досліджуються всі сильні та слабкі сторони переробних підприємств, а й такої складової як ділова активність. Враховуючи, що економічна захищеність переробних підприємств суттєво впливає на соціально-економічний розвиток держави та рівень життя її населення, здійснення моніторингу та методика аналізу її рівня мають враховувати існуючу в державі модель устрою і відповідно забезпечення її економічної захищеності, що визначає як мету, так і основні показники такої роботи, в тому числі на різних рівнях ієрархії управління.

Рівень економічної захищеності переробних підприємств слід аналізувати за системним підходом, який полягає в досягненні основної мети, забезпечення належного функціонування переробних підприємств, збільшення обсягів виробництва продукції та здатності підприємств вчасно реагувати та прогнозувати на будь-які порушення в системі їх економічного захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью / И.А. Бланк. - М.: Изд - во " Никацентр " , Эльга , 2013 . - 776 с .
2. Гладченко Т. М. Науково-методичні основи створення механізму державного управління і регулювання системи безпеки підприємницької діяльності : регіональний аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «механізми державного управління» / Таїсія Миколаївна Гладченко ; [Донецька держ. академія управління]. – Донецьк, 2004. – 20 с
3. Doing business in 2014: How to reform. Comparing regulations in 189 economies / The International Bank of Reconstruction and Development
4. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с.
5. Гришова І. Ю. Методичний інструментарій фінансового потенціалу переробних підприємств АПК. Актуальні питання розвитку сучасної економіки. Колективна монографія. Частина 2. / Ред. А. Непочатенко, Ю. А. Нестерук. - Харків: Видавець «Сочинський», 2011. - С.94 -104.
6. Євдокимов Ф. І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна, О. О. Бородіна // Екон. пр. 77ДонНТУ. – Сер. екон. – Вип. 47. – Донецьк : Вид-воДонНТУ, 2002. – С. 6.
7. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / Сергей Николаевич Ильяшенко // Науч. тр. ДонНТУ. – Донецк, 2002.- № 48. – С. 16-22.

8. Сайт Державного комітету статистики України-<http://www.ukrstat.gov.ua>

9. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 «механізми державного управління» / Тетяна Володимирівна Хайлова ; [Донецький держ. ун-т управління]. – Донецьк, 2004. – С.9-10.

10. Гришова І. Ю Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І. Ю Гришова, Т. С. Шабатура // Облік і фінанси №1, 2013.- С.99-105

11. Гришова І. Ю.. Повышение финансовой безопасности предприятий птицеводства / И. Ю. Гришова, В. В .Бутенко// Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Тольятти. Россия. - 2013. № 1 – С.88-90.

12. Гришова І.Ю. Санація підприємства як чинник його фінансової захищеності./ І. Ю. Гришова, І. П. Островська// Сумський вісник 2013 № 1

13. Крюкова І. О., Кужель В. В., Лебедева В. В. Система фінансової безпеки та механізм нейтралізації ризиків економічної діяльності. Матеріали Науково-практичної конференції «Наука та суспільство» 21-22 березня 2013р. – Лондон, 2013. – С. 244-258.

14. Крюкова І. О. Теоретичні основи формування фінансової архітектури інноваційного розвитку молокопереробних підприємств. – Науковий вісник БДФЕУ. Економічні науки. Вип. 2 (23). - Чернівці, 2012. – С. 32-40.

15. Крюкова І. О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку молокопереробних підприємств / І. О. Крюкова // Облік і фінанси. – 2013. - № 2 (60). – С. 87-93

16. Крюкова І. О. Фінансове забезпечення розвитку молокопереробних підприємств / І. О. Крюкова // Інноваційна економіка. - 2012. - № 9 [35]. – С. 93-96.

17. Хома І. Б. Формування аналітичного інструментарію діагностики рівня фінансово-кредитної захищеності промислового підприємства: монографія / І. Б. Хома. – Розділ 3.16 – С. 149-157 // Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки. – Частина 2. / Під ред. д.е.н., проф. О. О. Непочатенко. – Умань: Видавець «Сочінський», 2011. – 278 с.

18. Шабатура Т. С. Формування системи фінансової безпеки підприємств птахівництва / Т. С. Шабатура / Облік і фінанси. - 2012. - № 4 (58). – С. 69-73